Daag je denken uit: over verbreding van zorg en ontwikkelingen ten aanzien van ZSR.

Arjan Braam

Psychiater crisisdienst Utrecht

Opleider psychiatrie Altrecht

Bijzonder hoogleraar (KSGV) ‘Levensbeschouwing en psychiatrie’

Zingeving in de GGZ: bron, doel of waarde?

Arjan Braam

Psychiater crisisdienst Utrecht

Opleider psychiatrie Altrecht

Bijzonder hoogleraar (KSGV) ‘Levensbeschouwing en psychiatrie’

1: R/S in gesprek brengen

2: Opleiding en scholing

3: Onderzoek

4: Persoonsgericht;
Niet-bekeren;
Naasten

5: Samenwerken met
geestelijk leiders

6: Roeping bij collega's

7: Gunstig, ook schadelijk

WORLD
PSYCHIATRIC
ASSOCIATION

Moreira-Almeida et al., 2016; Verhagen, 2019; Verhagen, 2020; Braam & Verhagen, 2022

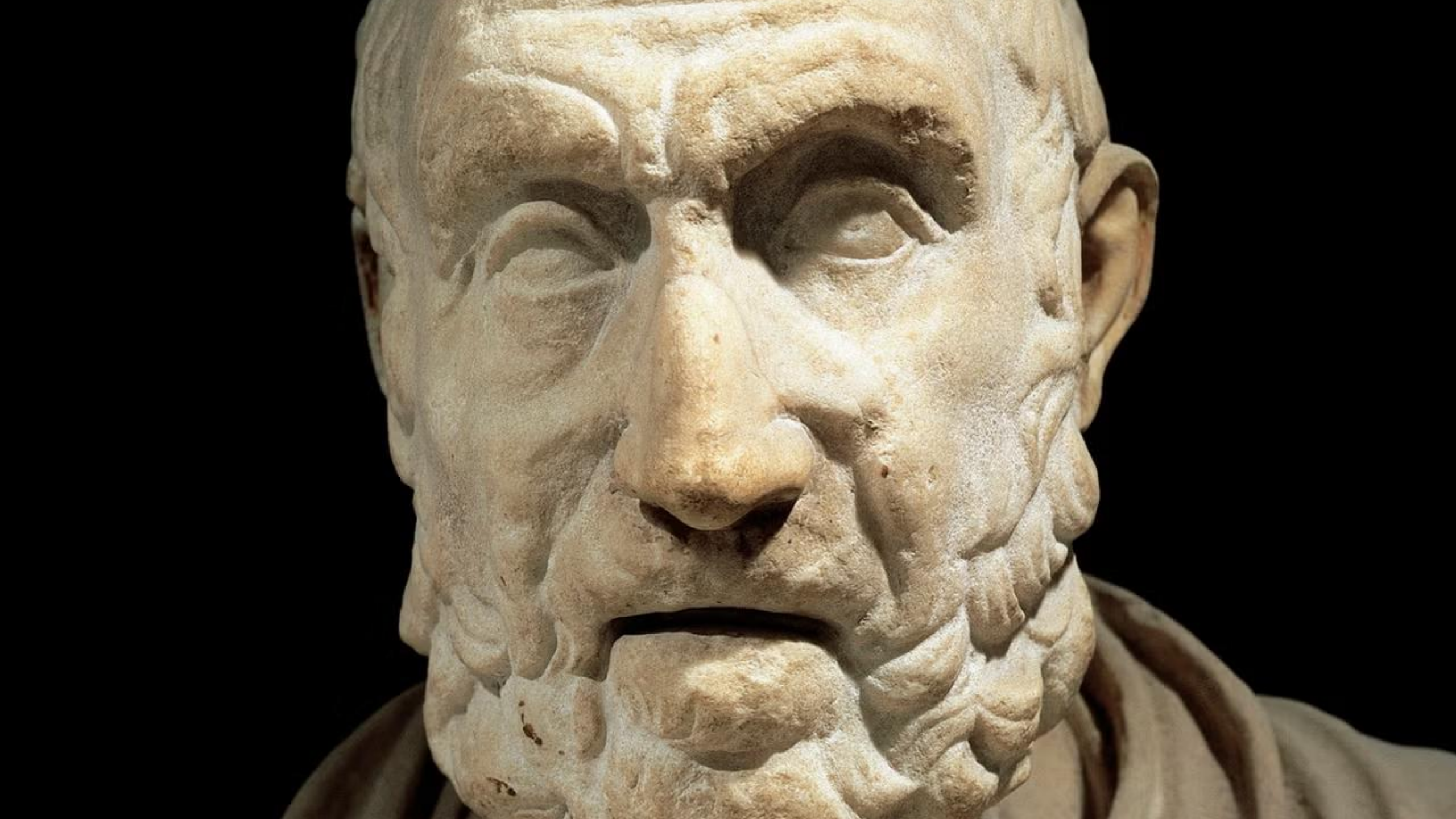
Zorgstandaard Zingeving in de psychische hulpverlening

geautoriseerd: 15 mei 2023

kernaanbevelingen

1. Heb aandacht voor zingeving van de patiënt, diens naaste en die van jezelf. Aandacht voor zingeving kan het zorgcontact verbeteren of verdiepen en maakt je werk mooier.
2. Stel zingeving zelf in het contact met de patiënt en diens naaste(n) aan de orde. Betrek vervolgens zingeving in de behandeling als de patiënt daar behoefte aan heeft.
3. Creëer een veilige, open en uitnodigende setting die de vertrouwensrelatie met de patiënt bevordert. Luister goed en stel je niet oordelend op.
4. Sluit aan bij de beleving en opvattingen van de patiënt en diens naaste over zingeving. Breng diens perspectief, behoeftes, context en culturele identiteit in kaart.
5. Soms kan of hoef je niet direct iets doen, want zingevingsvragen hebben (vaak) geen pasklaar antwoord.
6. Ken jezelf en je levensbeschouwing, want dat speelt mee in jouw denken en handelen als professional.
7. Gebruik eventueel interventies of methodieken om samen met de patiënt zingeving te verkennen, te bespreken of vragen en antwoorden te onderzoeken.
8. Respecteer de levensbeschouwing van de patiënt. Gebruik je positie als professional niet om een patiënt te overtuigen van een levensbeschouwing, of deze te propageren.
9. Werk samen, stem af met of verwijs door naar andere professionals die 'zingevingszorg' bieden, zoals ervaringsdeskundigen, geestelijk verzorgers en vaktherapeuten of levensbeschouwelijke organisaties. Verwijs de patiënt door als je zelf tegen grenzen aanloopt.

• Easy & existential
• Listen about
• Meaning is human
• Or ask Others
=ELMO!

Wat is ‘zingeving’?

- Bron
- Uitkomst
- Proces
- Waarde

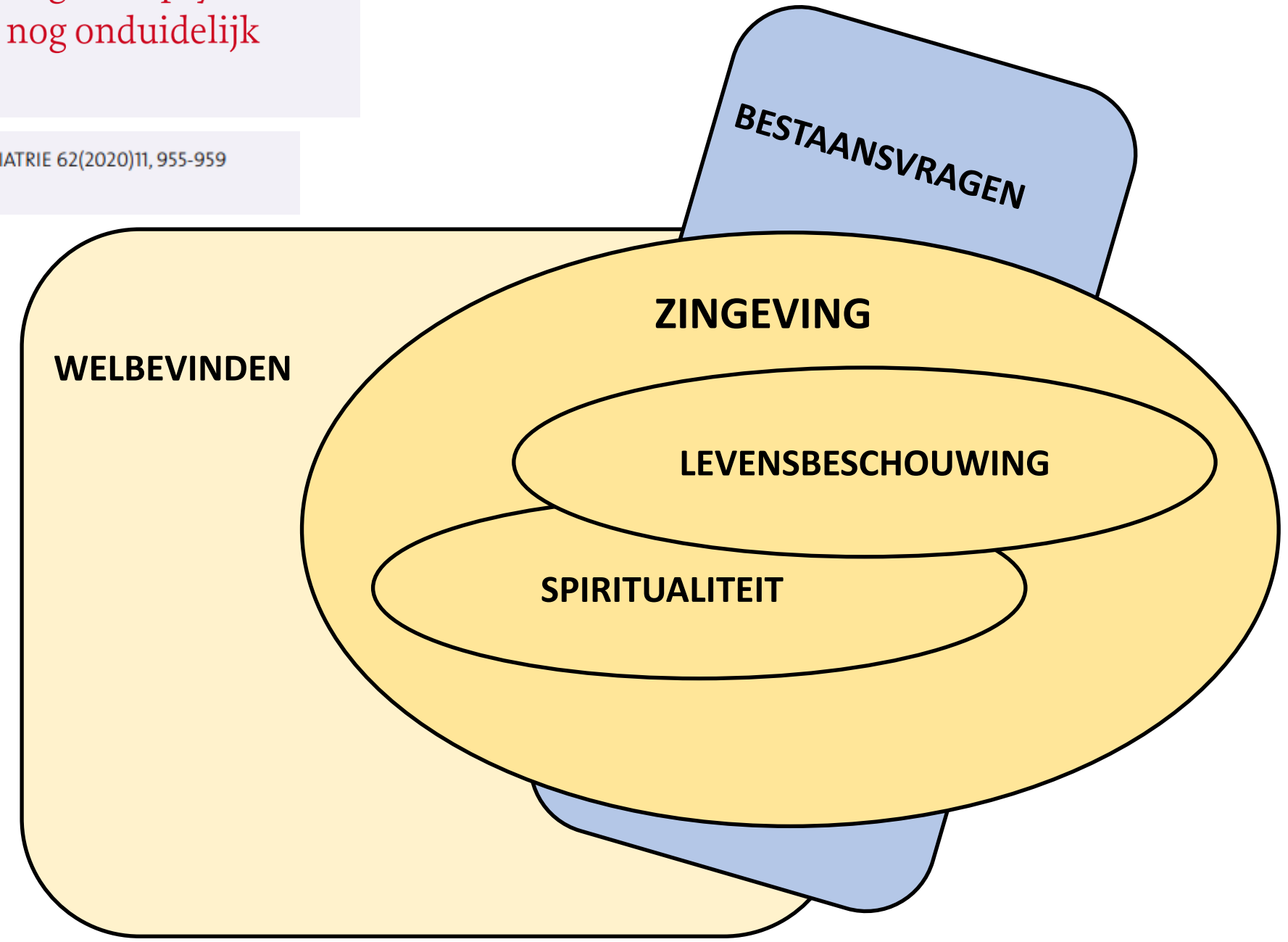
‘Werkdefinitie’ zingeving (Zorgstandaard):

dat wat het belangrijkste of meest betekenisvol is en richting geeft aan je leven

De rol van zingeving in de psychiatrie: belangrijk, maar nog onduidelijk

H.J.R. HOENDERS, A.W. BRAAM

TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 62(2020)11, 955-959

UNIVERSITEIT VOOR HUMANISTIEK

Zingeving

Smaling & Alma (2010; Waarvoor je leeft. 2010, p. 23)

‘een persoonlijke verhouding tot de wereld, waarin het eigen leven wordt geplaatst in een breder kader van samenhangende betekenissen, waarbij doelgerichtheid, samenhang, waardevolheid, verbondenheid en transcendentie worden beleefd, samen met competentie en erkenning, zodat ook gevoelens van gemotiveerd zijn en welbevinden worden ervaren’

Spiritualiteit

Nolan et al. 2009
Puchalski et al. 2011
Leget et al. 2018

‘de dynamische dimensie van het menselijk leven die betrekking heeft op de manier waarop personen (individueel zowel als in gemeenschap) zin, doel en transcendentie ervaren, uitdrukken en/of zoeken en waarop zij zich verbinden met/verhouden tot het moment, zichzelf, anderen, de natuur, het betekenisvolle en/of het heilige’

Spirituality =
(Verhagen & Cook, 2010)

"how the self as a whole
relates
to the cosmos as a whole"

NEEDS FOR MEANING

Baumeister (Meanings of Life 1991; in Derkx, 2011)

	Baumeister	Smaling & Alma Mooren	Derkx	
1	Purpose		**Doelgerichtheid**	toekomst
2	Value		**Waarde, rechtvaardiging**	het goede
3	Self-worth		**Eigenwaarde**	zelfrespect
4	Efficacy		**Competentie**	controle

Transcendentie is later vervangen door ‘excitement’, verwondering (Derkx e.a. 2020)

Transcendentie is van toepassing op diverse needs of meaning

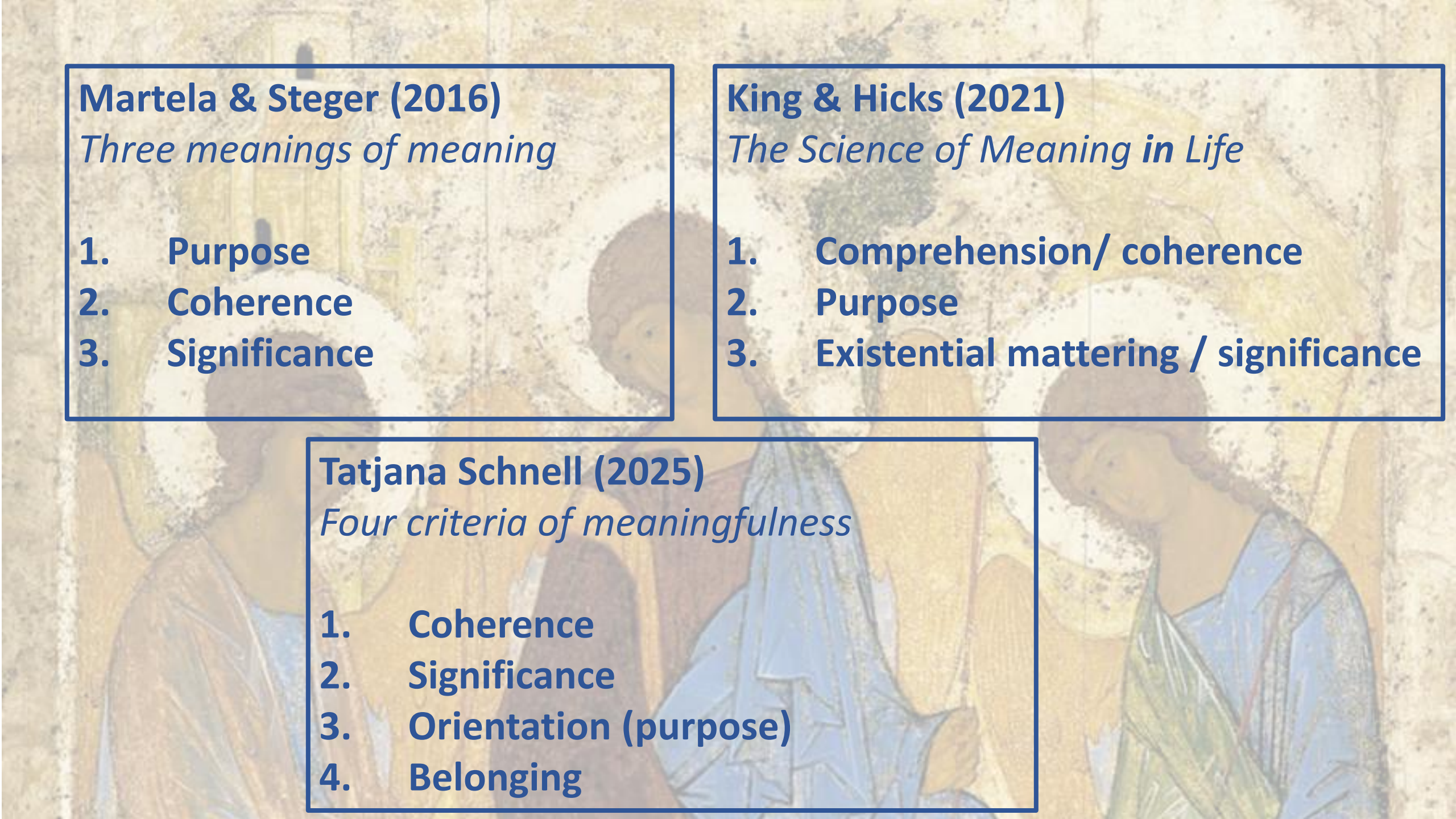
NEEDS FOR MEANING
Baumeister (Meanings of Life 1991; in Derkx, 2011)

	Baumeister	Smaling & Alma Mooren	Derkx	
1	Purpose		**Doelgerichtheid**	toekomst
2	Value		**Waarde, rechtvaardiging**	het goede
3	Self-worth		**Eigenwaarde**	zelfrespect
4	Efficacy		**Competentie**	controle
5		Comprehensibility	**Begrijpelijkheid**	waarom
6	Need to belong	Connectedness	**Verbondenheid**	interpersoonlijk
7		Transcendence	**Transcendentie**	↕↔

Transcendentie is later vervangen door 'excitement', verwondering (Derkx e.a. 2020)

Transcendentie is van toepassing op diverse needs of meaning

Martela & Steger (2016)
Three meanings of meaning

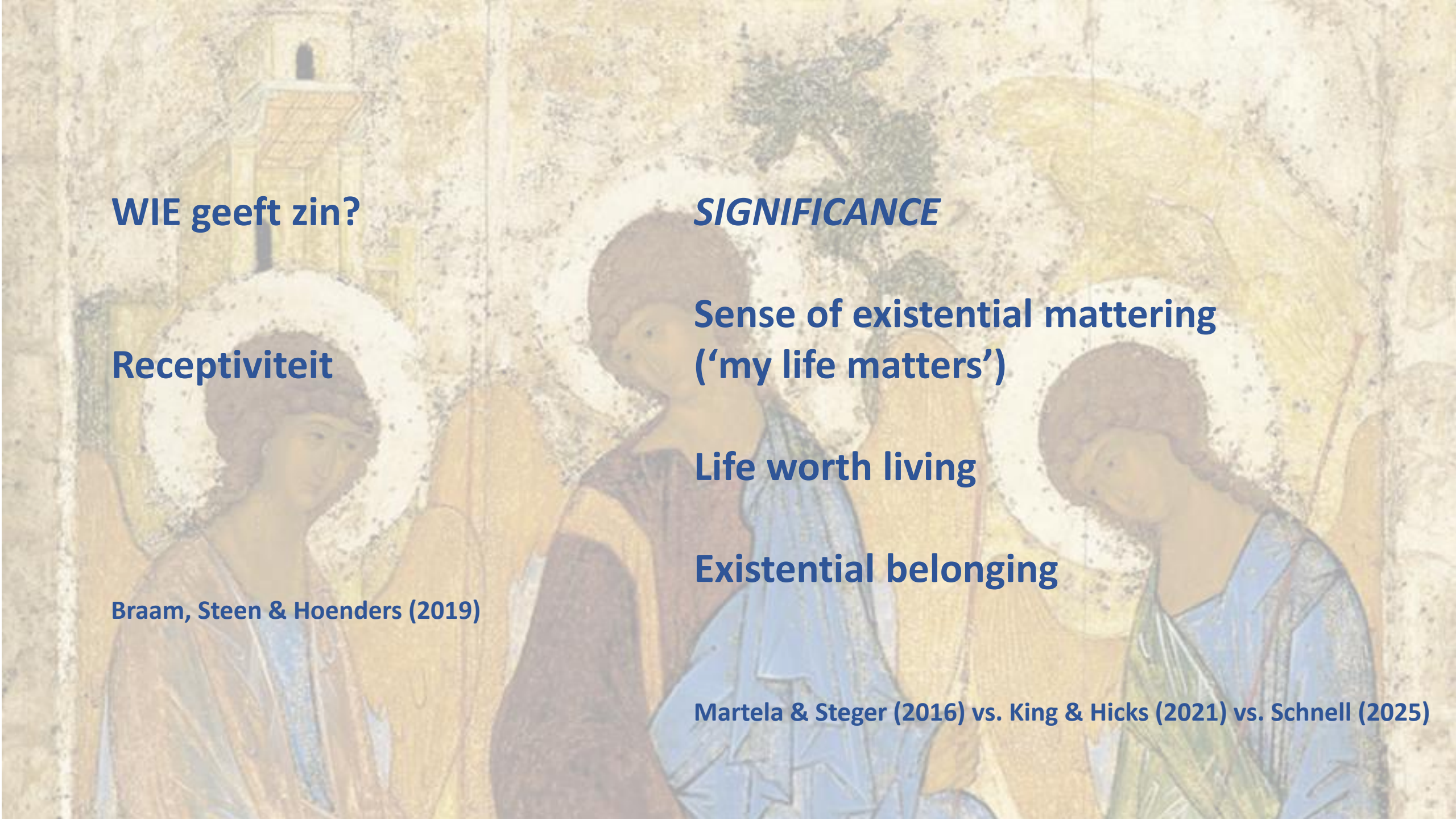
1. **Purpose**
2. **Coherence**
3. **Significance**

King & Hicks (2021)
*The Science of Meaning **in** Life*

1. **Comprehension/ coherence**
2. **Purpose**
3. **Existential mattering / significance**

Tatjana Schnell (2025)
Four criteria of meaningfulness

1. **Coherence**
2. **Significance**
3. **Orientation (purpose)**
4. **Belonging**

WIE geeft zin?

Receptiviteit

Braam, Steen & Hoenders (2019)

SIGNIFICANCE

Sense of existential mattering ('my life matters')

Life worth living

Existential belonging

Martela & Steger (2016) vs. King & Hicks (2021) vs. Schnell (2025)

Journal of Religion and Health
https://doi.org/10.1007/s10943-025-02387-3

ORIGINAL PAPER

Finding Meaning in Psychiatric Recovery: A Literature Review of Approaches to Meaning in Life Within Mental Healthcare

A. B. M. Hallo-van Bekkum[1,2] · D. W. Strijbos[1,3] · C. Schuhmann[2] · A. W. Braam[2,4]

Accepted: 19 June 2025

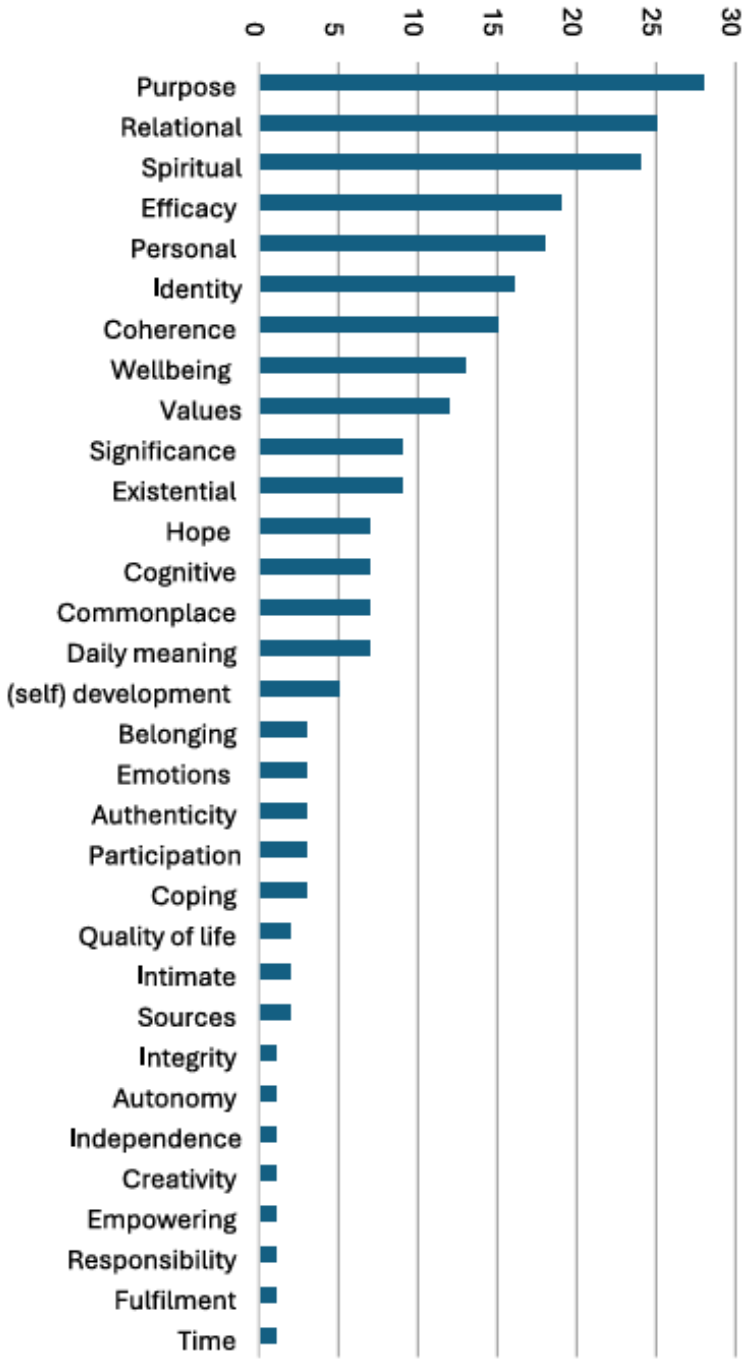

Fig. 1 Aspects of Meaning in life in recovery care for patients suffering SMI

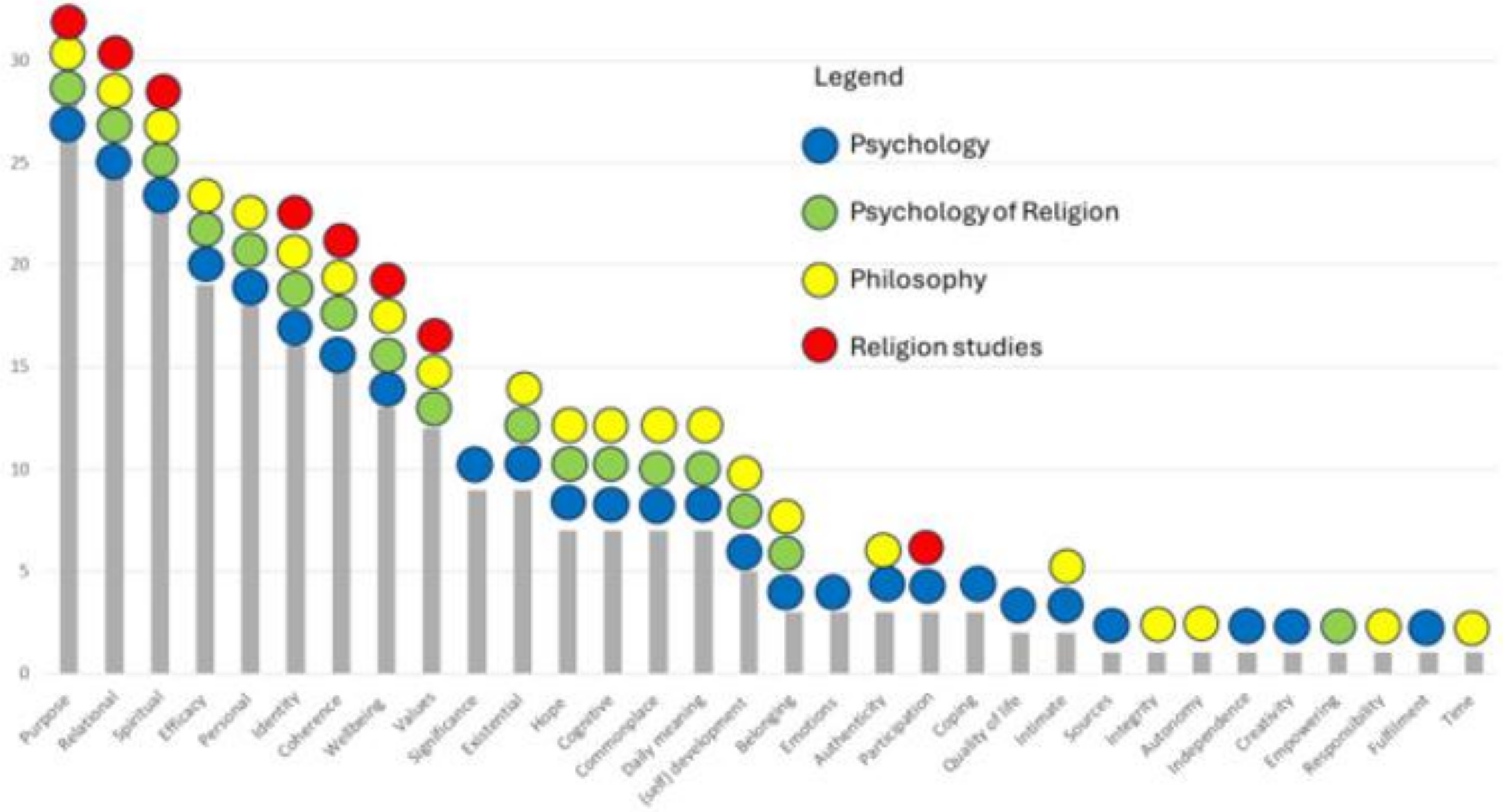

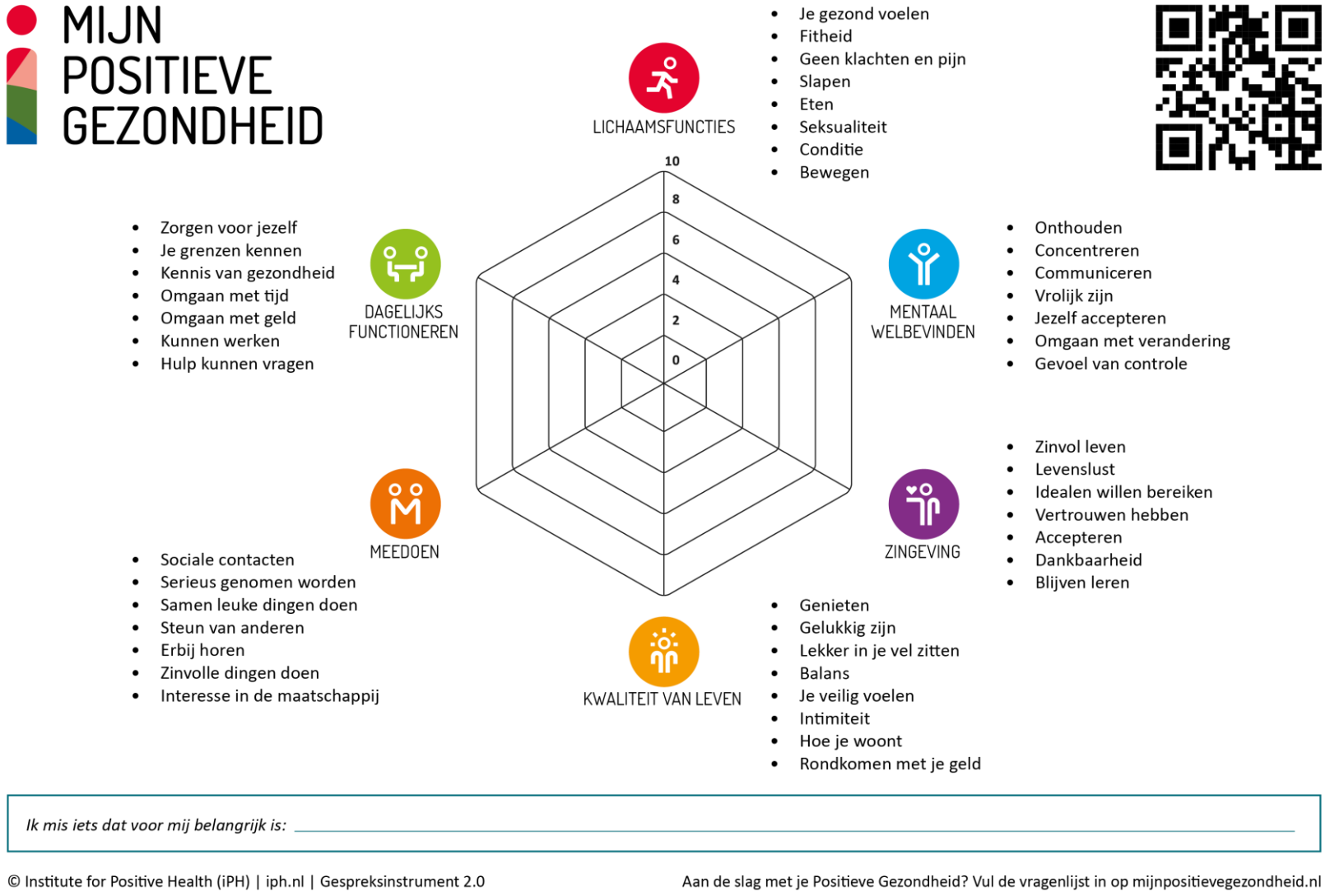
Fig. 2 Aspects and perspectives of Meaning in life in recovery care for patients suffering SMI

Zingeving: waarde, begrip of beleving?

Machteld Huber e.a. 2016 (BMJ Open)

Institute for Positive Health

Viktor Frankl (1954)

De mens ontleent zin aan:

(1) wat men tot stand brengt (werk of creativiteit),

(2) wat of wie men ervaart (waaronder relaties) en

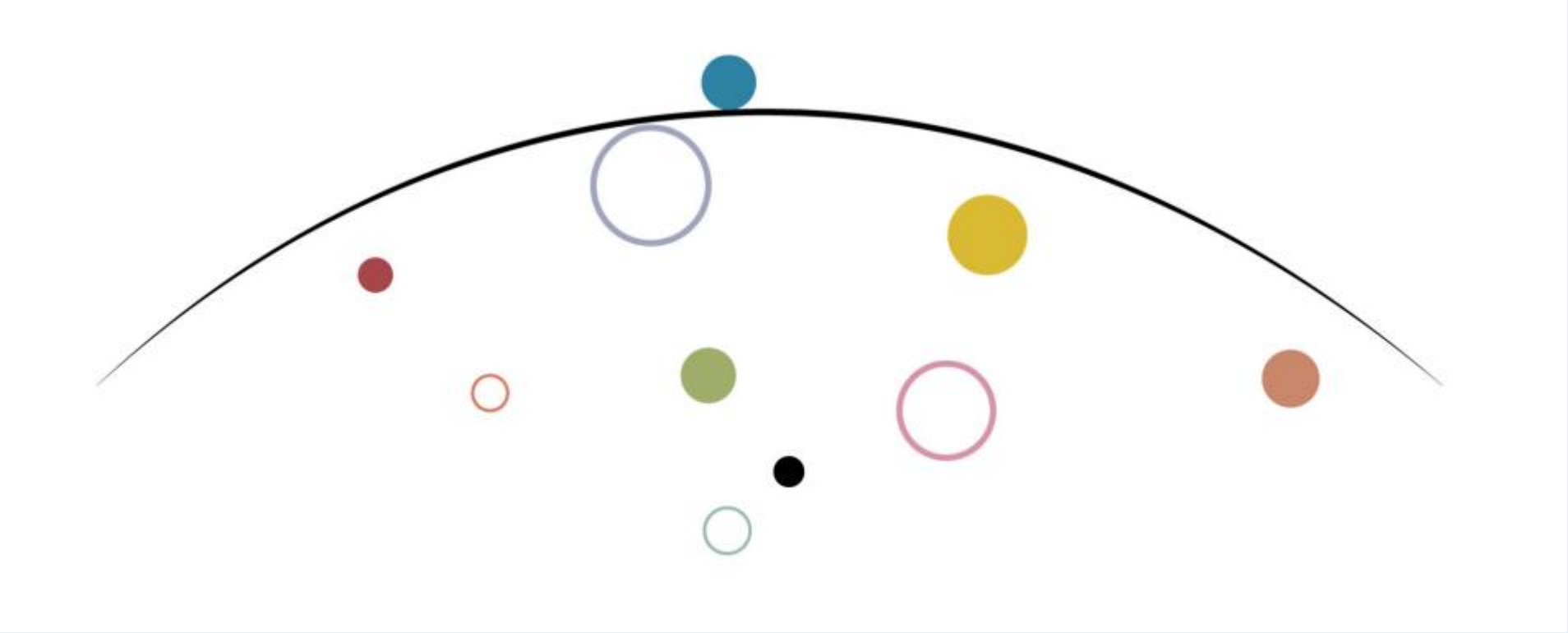
(3) hoe men het hoofd biedt aan onvermijdelijk lijden.

UNIVERSITEIT VOOR HUMANISTIEK

Taylor (1989), Schumann & van der Geugten (2017), De Kubber (2019):

- **zingeving in ‘de morele ruimte’**
- **positie t.o.v. ‘het goede’**

Schnell over ‘𝔖𝔦𝔫𝔫’ (2025)

Germaanse talen:

𝔖𝔦𝔫𝔫 = wandelen, reis, weg

= to take a direction, to seek a trail

Schnell (‘Sinnforscherin’):

Meaning is the journey, not the destination.

Wat is ‘zingeving’?

1. ‘zelfdefinitie’
2. Bron
3. Uitkomst
4. Academische definitie: zingeving ≈ spirituality
5. Waarde
6. Proces, richting ‘het goede’ in de morele ruimte
7. Ervaring / relationeel
8. Archetype (intuïtie), raadselachtig, traag, ambivalent
9. Mensbeeld - transcendent

Zingeving & levensbeschouwing – onderzoeksvragen

(KSGV, 2024)

1. Frankl: zingeving bij onvermijdelijk lijden?
2. Interdisciplinair: wie doet wat wanneer? Rol GV?
3. Hoe betrekken we sceptici?
4. Ethische grenzen?
5. Zingevingstegenoverdracht?
6. Trage vragen kosten geen tijd?

- ❑ bio
- ❑ psycho
- ❑ sociaal

- ❑ bio
- ❑ psycho
- ❑ socio
- ❑ spiritueel /zingeving

- ❑ bio
- ❑ psycho
- ❑ sociaal

- ❑ existentieel

Dood - Vrijheid – Isolatie – Zinloosheid

Identiteit – Global/Eco

Preventie	Doel	
Primair	Mentale hygiëne	RSZ ≈ 'Leefstijl' Professionals: *Existentiële empathie* **Educatie & voorlichting**
Secundair	Compliance	RSZ ↔ Ψ symptomen Ψ ↔ R/S struggle RSZ = coping **Presentie** *Existential concerns*
Tertiair	Zorg voor RSZ	RSZ zorgbehoeftes RSZ & herstel RSZ = *last resort*

Braam, A.W. (2021). Religion and Spirituality in Prevention and Promotion in Mental Health. In: A. Moreira-Almeida, B. Paz Mosqueiro, & D. Bhugra (Eds.), *Spirituality and Mental Health Across Cultures*. Oxford, UK, Oxford University Press, 341-359

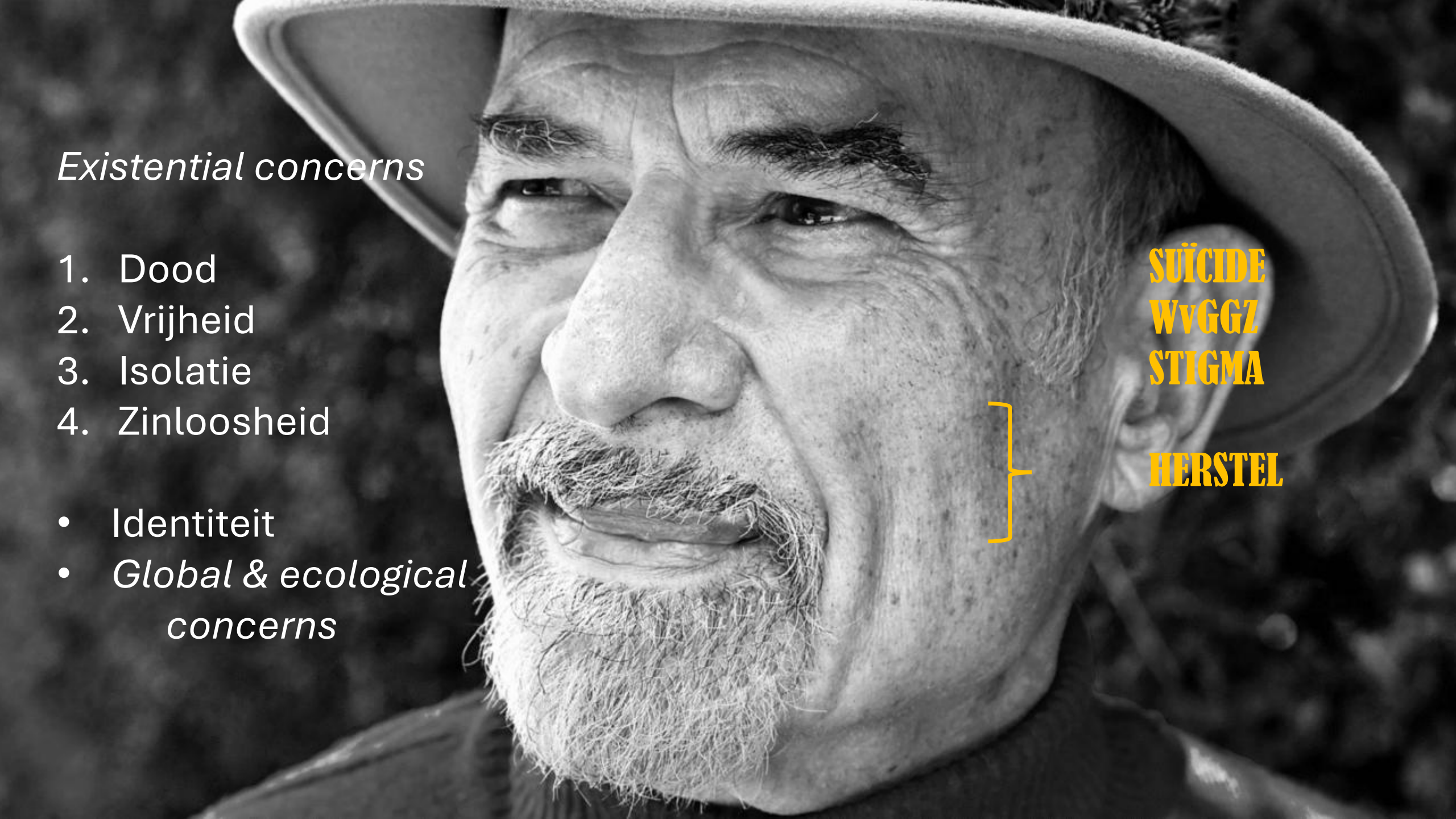

LET'S PARTY

Preventie	Doel	
Primair	Mentale hygiëne	RSZ ≈ 'Leefstijl' Professionals: *Existentiële empathie* **Educatie & voorlichting**
Secundair	Compliance	RSZ ↔ Ψ symptomen Ψ ↔ R/S struggle RSZ = coping **Presentie** *Existential concerns*
Tertiair	Zorg voor RSZ	RSZ zorgbehoeftes RSZ & herstel RSZ = *last resort*

Braam, A.W. (2021). Religion and Spirituality in Prevention and Promotion in Mental Health. In: A. Moreira-Almeida, B. Paz Mosqueiro, & D. Bhugra (Eds.), *Spirituality and Mental Health Across Cultures*. Oxford, UK, Oxford University Press, 341-359

Existential concerns

1. Dood
2. Vrijheid
3. Isolatie
4. Zinloosheid

- Identiteit
- *Global & ecological concerns*

SUÏCIDE
WvGGZ
STIGMA

HERSTEL

Psychopathology

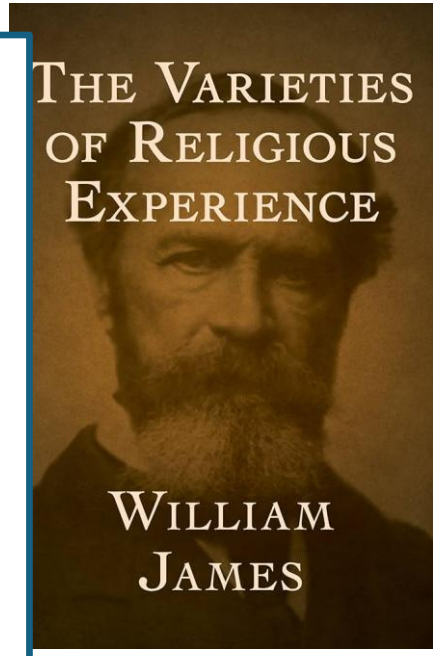
Research Article

Psychopathology 2024;57:27–38
DOI: 10.1159/000531027

Received: December 13, 2022
Accepted: April 24, 2023
Published online: July 5, 2023

Varieties of Religious and Spiritual Struggles by Type of Mental Disorder: A Qualitative Approach

Joke C. van Nieuw Amerongen-Meeuse[a, b] Arjan W. Braam[c, d]
Gerlise Westerbroek[e] Eva Ouwehand[d] Christa Anbeek[a]
Hanneke Schaap-Jonker[a, b]

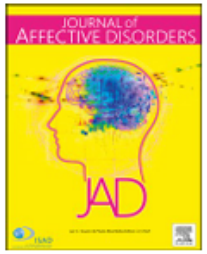

Journal of Affective Disorders 257 (2019) 428–438

Contents lists available at ScienceDirect

Journal of Affective Disorders

journal homepage: www.elsevier.com/locate/jad

Review article

Religion, spirituality and depression in prospective studies: A systematic review

Arjan W. Braam[a,b,*], Harold G. Koenig[c,d,e]

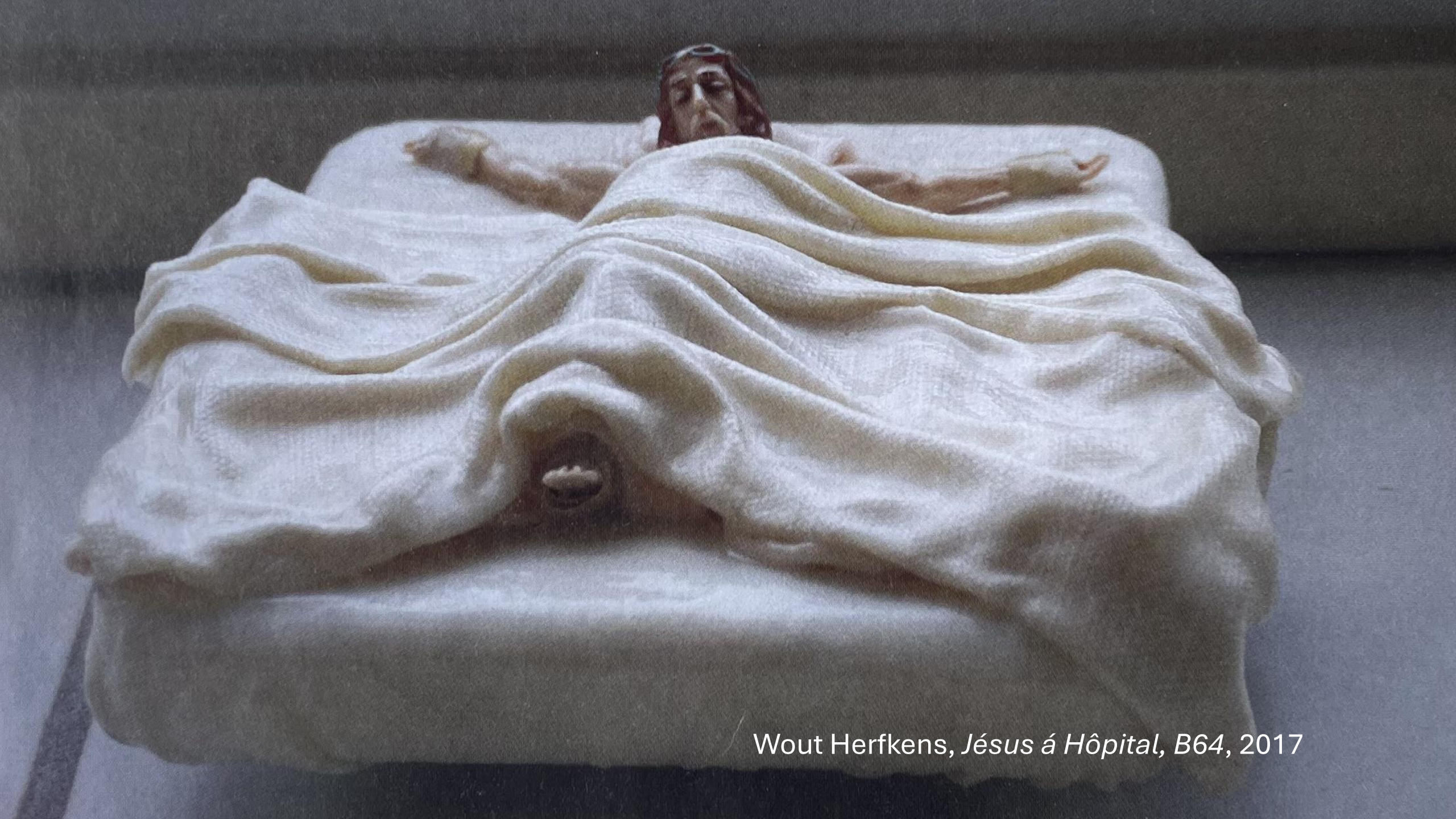
‘Religious struggle’ en psychische stoornis
- Oorzaak
- Gevolg
- Symptoom

Altrecht n = 19; **Eleos** Chr. GGZ n = 15
Leeftijd gemiddeld 43 jaar
53% vrouw
57% protestant; 18% onkerkelijk

Van Nieuw Amerongen – Meeuse et al., 2024	**N = 34**	**Gerelateerd aan religie, geloof of geloofsgemeenschap**		
Depressie	5	Positief religieus gevoel weg	Verlatenheid	Schuld
Angststoornissen en cluster C persoonl.	6	Onzekerheid	Vermijden, zelfverwijt	Boosheid
Psychose	5	Bovennatuurlijke ervaringen	Verzwijgen, niet-delen	Wantrouwen, verlies
Bipolaire stoornis	6	Ervaringen echt? Heimwee?	Aantrekking / voorzichtig	Verlies, GGZ pakt af
Cluster B persoonl.	6	Levensmoe	Boosheid naar God	Ambivalentie
Autisme spectrum	6	Voorstellingsvermogen ↓	Onzekerheid naar anderen	Twijfel aan doctrines
ALLE		***Waar is God?***	***Waarom overkomt mij dit?***	***Verlies***

Preventie	Doel	
Primair	Mentale hygiëne	RSZ ≈ 'Leefstijl' Professionals: *Existentiële empathie* **Educatie & voorlichting**
Secundair	Compliance	RSZ ↔ Ψ symptomen Ψ ↔ R/S struggle RSZ = coping **Presentie** *Existential concerns*
Tertiair	Zorg voor RSZ	RSZ zorgbehoeftes RSZ & herstel RSZ = *last resort*

Braam, A.W. (2021). Religion and Spirituality in Prevention and Promotion in Mental Health. In: A. Moreira-Almeida, B. Paz Mosqueiro, & D. Bhugra (Eds.), *Spirituality and Mental Health Across Cultures*. Oxford, UK, Oxford University Press, 341-359

Wout Herfkens, *Jésus á Hôpital, B64*, 2017

123
SESAME STREET
.org